

10
1998

TIMBRO RAPPORT 10/98

Den anti-amerikanska fängelsemyten

summerat

Det cirkulerar många skrönor om USA. Den senaste är att den i förhållande till Europa och Sverige mycket låga arbetslösheten skulle bero på att så många amerikaner sitter i fängelse.

Underförstått skulle alltså USA kasta folk i fängelse för att putsa sin statistik över arbetslöshet. Mot bakgrund av den svenska regeringens ständiga manipulationer av statistiken kanske det kan uppfattas som en möjlig förklaring. Som man känner sig själv känner man andra.

Men anklagelsen är befängd. Den säger mer om Sverige och vårt lands oförmåga att ta itu med de egentliga skälen till arbetslösheten än om USA.

I den här rapporten vederlägger Peter Olsson fängelsemyten.

Fakta talar för sig själva. Antalet nya nettojobb i USA har de senaste 20 åren ökat med 38 miljoner. Allt medan Europa under samma period inte skapat några och Sverige står på minus.

smedian.com

PETER OLSSON studerar statskunskap vid Uppsala universitet.

För ytterligare information kontakta Peter Olsson på peter.olsson@moderat.se

Oktober 1998

Det finns många myter om USA. Och många av dem har slagit rot och växt till att bli sanningar i de flestas medvetande. Hur många vågar säga emot om någon påstår att akut sjuka utan försäkring vägras vård och att miljontals tvingas arbeta för slavlöner i det stora landet i väster?

Nu börjar det sås frön för att plantera ännu en teori om det amerikanska samhället. "USA löser arbetslösheten med fängelser", skrev kolumnisten Jan Guillou i *Aftonbladet* i början av september.

Där försöker han visa att USA har sjunkande arbetslöshet genom att ha ett ständigt ökande antal personer som sitter i fängelse. Och som på så sätt hamnar utanför den grupp som innefattas av arbetsmarknadsstatistiken.

Guillou är inte ensam om sina teorier. Även *Moderna Tidens* redaktör Göran Rosenberg har fört ett liknande resonemang.

Han visade i en artikel att det finns 1,5 miljoner människor i fängelse, och ett antal villkorligt frigivna som inte heller räknas i den officiella statistiken, och att "vi får bilden av en lösning på arbetslöshetens problem som har iögonfallande luckor och svagheter".

Också franska debattörer har använt liknande argument för att visa att Frankrikes rekordhöga arbetslöshet inte kan åtgärdas med amerikanska metoder.

Det finns mycket att säga om det amerikanska rättssystemet, det är ingen tvekan om det. Antalet människor som sitter i fängelse har ökat rejält de senaste 20 åren. Men att

hävda att denna ökning är en förklaring till världens lägsta arbetslöshet, är att medvetet blunda för verkligheten.

38 miljoner nya jobb netto

Under de senaste tjugo åren har antalet fångar i USA ökat med drygt en miljon. Under de tjugo åren mellan 1973 och 1994 tillkom det 38 miljoner nya nettojobb i USA. I Västeuropa var antalet nettojobb under motsvarande tid – inte ett enda. Och i Sverige slutade det med

”

Som för att övertyga sig själva om att det inte finns en väg ur arbetslösheten, dömer de ut de jobb som amerikanerna lyckats skapa förutsättningar för.

ett minus i antal nettojobb.

Samtidigt som Guillou författade sin kolumn till *Aftonbladet*, var det 365 000 fler amerikaner som gick till jobbet än månaden innan. Under en enda månad tillkom det fler nettojobb än det finns anställda i hela den amerikanska fängelseindustrin (1995 års siffror).

Arbetslösheten i USA ligger i dag på 4,5 procent – den lägsta nivån på 24 år. Trots att analytiker letat med ljus och lykta efter svaghetstecken i den amerikanska ekonomin, så visar inte minst arbetsmarknaden fortsatt styrka.

Är de nya jobben "skräppjobb"?

Men vilka jobb är det som kommer? I kombination med påståendet om USA:s inlåsta arbetslöshet, hävdas ofta att de nya jobb som skapas huvudsakligen är lågkvalificerade och lågbetalda servicejobb. USA är enligt den här tesen ett utmärkt exempel på en ekonomi som hänsynslöst tvingar människor att arbeta under så odrägliga villkor, att de blir så kallade "working poor".

Med jämna mellanrum läser man beskrivningar som berättar om tjejer

och killar som packar matkassen åt den konsumerande, välbeställda överklassen. Eller om mannen i hissen vars enda uppgift är att trycka på rätt knapp så att bankdirektörerna inte anstränger sig för mycket på väg till det flotta kontoret. På detta sätt avfärdar man enkelt de motargument som kan väntas komma. "Miljontals nya jobb – men vilka jobb sen!".

Som för att övertyga sig själva om att det inte finns någon väg ut ur arbetslöshet, dömer de ut de jobb som amerikanerna lyckats skapa de rätta förutsättningarna för.

Men när mytomanerna åtminstone har rätt i det faktum att många amerikaner sitter i fängelse, så är påståendet om skräppjobbets dominans helt fel.

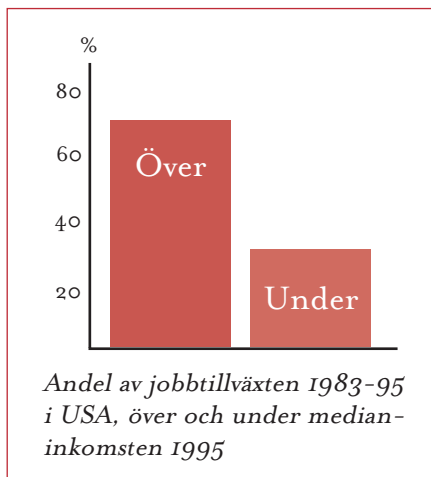
Tittar man närmare på vilken typ av jobb som växer fram, försvinner bilden av en växande grupp fattiga arbetare. Docenten i ekonomisk historia i Lund, Mauricio Rojas, har i sin bok *Valser om arbetets slut*, tydligt visat detta. Han har granskat de arbeten som tillkom under perioden 1983–95, och ser en utveckling mot ett samhälle där allt fler av de nya jobben är välbetalda och högkvalificerade. Under denna period tillkom över 24 miljoner nya jobb. 70 procent av de amerikaner som kunde glädja sig åt dessa nya arbetstillfällen, fick en lön som var högre än medianinkomsten.

Denna inkomstfördelning är en spegling av vilka jobb det faktiskt är som bär fram USA till fortsatt ekonomisk framgång. Gräver man djupare i den statistiska myllan ser man nämligen att nästan hälften av de 24 miljonerna nya arbetstillfällen kan klassas som högkvalificerade.

Högkvalificerade jobb består av personer i ledande positioner eller som så gott som alltid förutsätter högre utbildning. Av de nya jobben är det bara en knapp femtedel som kan klassas som lågkvalificerade.

För att använda skräppjobbsteoretikernas argumentation; allt fler får alltså chansen att ta hissen till ett välbetalt arbete, i stället för att bara trycka på knappen och se andra stiga av där uppe.

Denna fördelning av de nya jobben i USA visar tydligt på ett land i

snabb omvandling, där allt fler är sysselsatta i jobb som kan klassas som både välbetalda och kvalificerade. Den tekniska utvecklingen skapar ett enormt sug efter kompetent personal till både ledande befattningar och jobb som kräver specialkunskaper.

Och resultatet blir en allt starkare ekonomi, som även drar med övriga västvärlden. Om inte till liknande framgångar – för det behövs egna nationella förändringar av arbetsmarknaden – så åtminstone till att slippa hamna i samma kabys av gigantiska ekonomiska bekymmer som Östeuropa och Asien hamnat i.

Risk för arbetskraftsbrist i USA

Den tekniska och ekonomiska utvecklingen gynnar naturligtvis också de som jobbar i de yrken som vissa föraktfullt kallar för skräpjobb. Efterfrågan ökar på servicetjänster av olika slag, inom många olika områden. Fler går ut och äter och skapar därigenom ökad efterfrågan på arbetskraft i restaurangnäringen, det blir fler företag som behöver städa lokalerna på kvällen. Ja, exemplen kan göras många.

I juli varnade amerikanske riksbankschefen Alan Greenspan för att den starka amerikanska ekonomin skapar jobb i allt högre takt i förhållande till den arbetande befolkningens tillväxt. Han visade att USA går mot allt större arbetskraftsbrist, överlag i alla sektorer.

Vissa yrken är extremt svårt att hitta kompetent personal till, till exempel IT-, finans- och bankpersonal, enkla försäljningsjobb, maskinister och svetsare.

Än så länge har arbetskraftsbristen inte inneburit oroväckande höga reallöneökningar som skulle kunna spä på inflationen. Mellan juli 1997 och juli 1998 ökade lönerna med 4,2 procent, vilket var ungefär som väntat. Men det finns en svag tendens till accelererande löneökningar, även om analytiker "expect wages to be well behaved".

Men rör all denna sifferexercis de som ändå sitter bakom galler på något av alla de fängelser som finns runt om i USA? De kan ju fortfa-

rande vara arbetskraft som statistiker och myndigheter i gemensamt intresse bildligt talat låst in för att slippa konfronteras med obehagliga siffror.

Visst, teoretiskt sett skulle alla interner på fängelserna kunna vara presumtiva arbetslösa om de fick gå ut utanför murarna. Men alla de data som finns visar ju att det skapas massor av nya jobb varje dag i USA. Den amerikanska arbetsmarknaden klarar att suga upp ett stort antal nya människor varje månad, också lågutbildade, invandrare (både legala och illegala) och andra människor som i teorierna om arbetets slut skulle hamna utanför de sysselsattas privilegerade skara.

”

Över 40 procent av de arbetslösa i USA får nytt jobb inom fem veckor, medan hälften av Sveriges öppett arbetslösa går utan jobb i mer än ett halvår.

Som ett tydligt bevis på att dessa grupper faktiskt får arbete, kan nämnas att bland dem som enbart har utbildning som motsvarar vår svenska grundskola, är det knappt sju procent som går utan jobb. Och bland människor med spanskspråkig bakgrund, av vilka de flesta är mexikaner, är situationen ungefär densamma.

I Sverige finns inte motsvarande statistik att tillgå för allmänheten, men det går att få en ganska bra bild av de lågutbildades situation genom att titta på annan tillgänglig information. Till exempel skrev AMS-chefen Bosse Ringholm på DN-debatt den 5 oktober, och pekade på att en tredjedel av de arbetssökande, 163 000 personer, endast har grundskoleutbildning. 163 000 som slåss om 3 600 okvalificerade arbeten. Dessa människor riskerar att bli en permanent underklass, som slussas mellan olika åtgärder och utbildningar. Men resultatet blir allt som oftast bara att

de kvalificerar sig för ännu en period av a-kassa, knappast att de får ett riktigt jobb.

Grova anklagelser

De flesta av de fakta jag redovisat, känner naturligtvis de debattörer som fört fram fängelse teorierna till. Men bakom i stort sett alla de artiklar som skrivits på området, finns mellan raderna en insinuation om att det i själva verket är en medveten strategi från den amerikanska statens sida att spärra in människor som är oförmögna att få ett arbete. En sådan argumentation är för grov för att överhuvudtaget ta på allvar.

USA är en demokratisk stat, som uppfyller rättsstatens principer om grundläggande fri- och rättigheter. Och där ingen människa får berövas liv, frihet eller egendom "without due process of law". Varje person som sitter bakom lås och bom har alltså dömts enligt lagar som stiftats demokratiskt för att skydda människor från olika övergrepp. Det är knappast några fromma arbetssökande som oskyldigt sparkats in i fängelse för att hyfsa statistiken.

Att ha synpunkter på påföljderna för brott mot de amerikanska lagarna är en sak. Men att insinuera att människor inte får sin rätt prövad i USA visar på djup okunnighet. Eller på ett sätt att gömma sina egna politiska värderingar bakom felaktiga påståenden om ett land där andra värderingar är de dominerande.

Att glorifiera den amerikanska situationen är självklart inte helt rätt. Det finns många som lever med små löner som inte räcker till allt det som man skulle önska. Och det är trots allt nära sju miljoner amerikaner i arbetskraften som inte får något lönekuvert alls, för att de saknar ett jobb.

Korta arbetslöshetsperioder

Men om jag tidigare konstaterat att den amerikanska arbetsmarknaden ytligt sett är ett under jämfört med den svenska, och största delarna av Västeuropas, kan det vara av värde att titta närmare och se om de som är arbetslösa i USA har någon chans att komma in och få en lön som går att

leva på. Eller om de nya kvalificerade jobben bara omfördelas mellan dem som redan har ett hyfsat välbetalt och kvalificerat jobb, och den som varit en gång utanför arbetsmarknaden är dömd till lågbetalda jobb.

Till att börja med är det intressant att se hur länge människor går arbetslösa i USA. Och då har statistiken ett entydigt svar – för de allra flesta är arbetslösheten bara en mellanstation på väg vidare. Över 40 procent får ett nytt jobb inom fem veckor, bara en dryg tiondel går utan jobb i mer än ett halvår. Tittar man på liknande statistik från Sverige, ser man att det är nära hälften av dem som är öppet arbetslösa som gått utan riktigt jobb i mer än ett halvår.

Arbetslöshetens längd i USA

(säsongjusterad, i procent)

Kortare än 5 veckor	42,6
5 till 14 veckor	31,2
15 till 26 veckor	13,0
27 veckor längre	<u>13,2</u>
Total arbetslöshet	100

Liksom arbetslösheten är en mellanstation, verkar dålig ekonomi vara detsamma.

Få förblir fattiga i USA

I augusti presenterade den amerikanska folkräkningsmyndigheten siffror som visade att nästan en tredjedel av den amerikanska befolkningen levde i vad som kan kallas fattigdom (under den så kallade "powerty line") någon gång under perioden mellan 1993 och 1995. Den generella nivån på andelen fattiga var strax över 20 procent under treårsperioden.

Men samtidigt som 30,3 procent av befolkningen tillbringade åtminstone två månader av dessa tre år i fat-

tigdom, var det endast 5,3 procent som förblev i den situationen i mer än två år.

Undersökningen, baserad på statistiska studier av sju olika indikatorer på fattigdom, motsäger den allmänna bilden av en underklass som är oförmögen att förändra sin situation. Fattigdom verkar inte vara en falllucka, utan snarare en svängdörr som oftast leder in i rum av möjligheter och förbättring. Av dem som någon gång under undersökningstiden hamnade i fattigdom, var bara hälften kvar efter fem månader.

Svensk underklass

I Sverige är den förhärskande uppfattningen att hur pass rättvist ett samhälle är, skall bedömas efter hur stora klyftorna är i ett givet ögonblick. Då kan man säga att USA har misslyckats. Men om man anser att ett samhälle är rättvist, när människor får förutsättningar att själva påverka och förändra sina liv, framstår i stället Sverige som den stora förloraren.

I Sverige ser vi en ny underklass växa fram, vars tillvaro är helt beroende av politikernas beslut i sammanträdesrummen, inte av egna beslut där hemma. Småbarnsmammor som måste gå till socialen när barnbidraget skjuts upp några dagar. Unga som tvingas till nödhjälpsjobb åt kommunen för 12 kronor i timmen (knappt en tredjedel av den amerikanska minimilönen), för att politikerna inte tillåter dem att ta ett jobb på ordinarie arbetsmarknad med lägre lön än de facket bestämt. Exemplet kan göras många där välfärdsstatens rättvisambitioner står i vägen för människor som vill gå sin egen väg.

Alla data visar att jobben kommer

i hundratusental i USA. De människor som sitter fängslade för olika brott skulle, om de över huvudtaget är intresserade av att få ett jobb, till största delen finna en plats på arbetsmarknaden. Och de skulle ha goda chanser att förändra sin situation med egna insatser, om de kom in på arbetsmarknaden genom anställning i ett lågkvalificerat eller dåligt betalt yrke. Guillous och Rosenbergs dräkt av argument är tunn och lätt att se igenom. Och den skyler dåligt rädslan att ifrågasätta svenska förhållanden och synen på ett rättvist samhälle.

Källor

Arbetsmarknadsverket,
Veckostatistik vecka 40.

Bureau of Labor Statistics, *The employment situation: August 1998*.

Dagens Nyheter 5/10 1998, Nya jobb inget för arbetslösa.

Financial Times 11/8 1998, US poverty figures give cause for hope.

Finanstidningen 7/3 1998, Ännu fler nya jobb i USA.

Finanstidningen 5/9 1998, Amerikansk arbetsmarknad fortsatt stark.

Guillou, Jan, USA fixar arbetslösheten med fängelser, *Aftonbladet* 7/9 1998.

Petersson, Olof 1996, *Rättstaten*, Publica Stockholm.

Rojas, Mauricio 1998, *Valser om arbetets slut*, Timbro.

Rosenberg, Göran, I vårt lönearbete svett?, *Moderna Tider* dec/jan 1997/98.

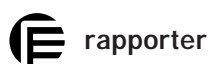
The New York Times 2/11 1997, Prisons: A growth industry for some.

The Washington Post 8/8 1998, U S jobless rate unchanged in July.

Timbro har till uppgift att fördjupa diskussionen om det fria samhället och marknadsekonomin.

Timbro grundades 1978 och ägs av stiftelsen Näringslivets Fond.

FRAMÅT MEN NEDÅT
19 skarpa citat ur borgerlig framtidsdiskussion från smedjan.com (nr 9/98).

DAGS FÖR PRIVATSAMTAL
Mikael Anjou om behovet av att sälja ut Telia för kundernas skull (nr 8/98).

LÅG SKATT FÖR ETT RÄTTVIST SAMHÄLLE
Hans Eklind jämför brittiska labour med svensk socialdemokrati (nr 7/98).

DET INSTITUTIONALISERADE GODTYCKET
Andreas Röttorp granskar den nya arbetslöshetsförsäkringen (nr 6/98).

EKOLOGISKT VALFLÄSK
Stefan Kraft klär av regeringens motiv i miljöpolitiken (nr 5/98).

För innehållet i denna rapport svarar författaren. Rätt att citera har den som uppger källan.

Redaktör: Dick Erixon. ISSN 1103-7644. För ytterligare upplysningar: Timbro, Box 5234, 102 45 Stockholm

tel 08-587 898 00, fax 08-587 898 55, e-post: info@timbro.se. Alla rapporter finns i fulltext och med sökfunktion på www.timbro.se